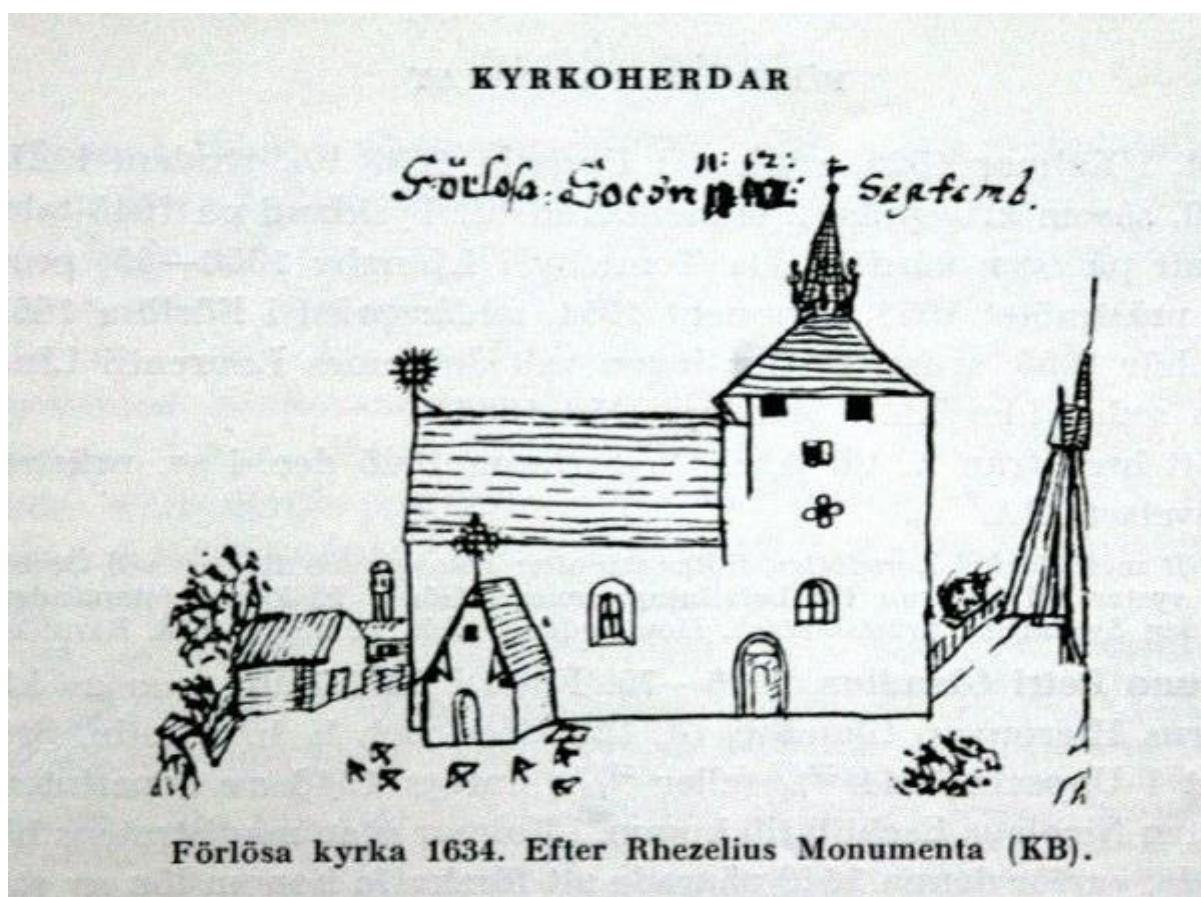

PESTENS ÅR I FÖRLÖSA

FÖRLÖSA SOCKEN

1710 – 1711

Innehåll

Pesten drabbar Förlösa	3
Vad är pest och hur sprids den?	3
Hur många dog i pesten?	4
Befolkningssiffror	5
Pestdrabbade åldersgrupper	6
Gravskicket	7
Kyrkoherde Greselius och Förlösa kyrka	7
Om bönderna i socknen	10
Om socknens båtsmän	11
Om liv och leverne	12
Sammanfattning	13
Bilagor:	
Antal brukare och fördelning av mantal Bil. A	15
Döda i pesten fördelade på byar Bil. B	16
Bänklängd Förlösa kyrka Bil. C	17
Källförteckning	18

Året är 1710. På Sveriges tron sitter Karl XII. Han vistas dock först i Bender, dit han flytt efter nederlaget vid Poltava året dessförinnan. Hemma i Sverige, i Förlösa, är Olaus Greselius kyrkoherde sedan 1707. Han är utnämnd kyrkoherde trots att församlingen inte ville ta emot honom, då man bl a ansåg honom för gammal. Det fordrades en särskild kunglig bekräftelse innan kyrkoherden kunde ta sitt ämbete i besittning. Under våren går en mindre epidemi av smittkoppor över socknen. Kyrkoherden förlorar ett barn. Detta är dock inget mot vad som skall komma under tidiga hösten. Pesten drabbar Förlösa.

Till Kalmar hade pesten kommit från Stockholm. Två skeppare som varit i land i huvudstaden insjuknade under resa söderut och fördes i land i Kalmar och dog där den 4 september. De första dödsfallen i pest i Förlösa socken inträffade den 20 september då bonden Jon Boosson i Melby och änkan Kerstin Andersdotter i Kvilla avlider. Jon blev 34 år och Kerstin 69 år, vilket för Kerstins del var en aktningsvärd ålder för denna tid. Hur smittan tagit sig till socknen får bli en obesvarad fråga!

Som bakgrund till pestutbrottet kan ses att vintern 1708 - 1709 hade varit extremt kall. Töväder hade förekommit endast tre gånger under hela vintern och då endast under ett fåtal dagar. Isen i insjöar och i sundet var många alnar tjock. Åren kring 1710 med början vintern 1708 -09 var också hungerår. Mot slutet av 1711 började vargar stryka omkring i bygden. I Kvilla blev två kor rivna av vargarna. 1708 och 1709 drabbades landet av missväxt. 1708 blev ingen säd, skriver kyrkoherden Greselius i sin kyrkobok och säger också att detta föranledde att ett stort antal tiggare framför allt från Östergötland kom till trakten. Tjogtals om dagen kom i husen skriven han. Tiggare vandrade omkring för sitt uppehälle. Av de döda i socknen under dessa år var 18 "utsocknes", som väl till största delen utgjordes av kringvandrande tiggare, oftast kvinnor. Kvinnorna var försedda med attest från sin hemförsamlings präst som talade om i vilket ärende de var ute. Det noterades att de var på vandring "för hungerns skull". För Gösbäcks del skriver dödboken "Karin Jönsdotter. Kommen för hungerns skull ifrån Östergötland. Nedlades utan någon kista. Död av pesten". Eller "Annika Nilsson. Var en vandringskvinna och gick omkring tillika med sin dotter. Hon var barnfödd i Vänersborg, dog i Gösbäck av kringgående pestfeber". En fråga att ställa: Vad hände dottern?

Den stora nöden kan ha varit en orsak till att det allmänna tillståndet hos befolkningen försvagats och att pesten lättare kunde få fäste.

Vad är pest och hur sprids den?

Pesten sprids genom en bakterie, *Yersinia pestis*, som är någon tusendels millimeter stor. Råttor, både svartråttor och brunråttor, är känsliga för denna bakterie. De håller dessutom oftast till nära människan och de lever på bl a spannmål. Råttorna har loppor, som smittas då de suger blod från en pestsjuk värd. Den smittade loppan drabbas av svår törst och suger blod från ännu flera. Till slut har pestbakterien överförs till hela råttpopulationen och den senare dör ut, smittad av pesten. Lopporna saknar nu råttorna som värdar och invaderar i stället andra varmblodiga djur, främst människan, som befinner sig i dess omedelbara närhet. Är lopporna bärare av pestbakterien är sjukdomen bland människorna ett faktum.

Det finns tre former av pest, böldpest, lungpest och blodpest. Den som blir biten av en smittad loppa har en insjuknandetid på mellan två till sex dagar med feber och svullna lymfkörtlar. Beroende på var loppan bitit slår en böld upp på halsen, i ljumsken eller i armhålan. Dödligheten beräknas till mellan 50 och 90 % och dödsfallet inträffar efter tre till fyra dagar. Hos somliga sprider sig bakterierna till lungorna och förorsakar lungpest. Dödligheten i denna

var så gott som total. Den tredje varianten, blodpesten, uppkommer då bakterierna tränger in i blodbanorna och kan orsaka bl a kallbrand. Blodpesten har ett mycket snabbt förlopp och hade i regel 100%-ig dödlighet.

Pesten angriper urskillningslöst inom alla samhällslager. Den tidigare omnämnde kyrkoherden Greselius blir själv drabbad, men undkommer med livet i behåll. Han antecknar i församlingsboken att han dagen före julafton 1710 sedan han varit på sockenbud och dessutom begravt några döda blev tvungen att gå till sängs och sedan stanna där till påföljande Kyndelsmässodag. Denna dag inföll år 1711 den 3 februari och firades söndagen den 5, som också var fastlagssöndagen.

Hur kunde man ta hand om och begrava denna anstormning av döda? För gemene man var det viktigt att bli begravd i vigd jord. Det var endast självspillingar, oäktingar och brottslingar som begravdes utom kyrkogården. Den 8 november 1710 utfärdade Kungliga Rådet en förordning om att de som dött i pesten skulle ”*af de därtil utsedda gjenast utan någon swepning eller ringaste andra Ceremonier, GrafÖl, Process, Bårkläde eller annat slikt, skaffas till jorden, utom Staden och på Landet i afsides backe, och där tillika med sina gång- och sängkläder djupt i jorden nedgrafwas, och med jord övertäcka.*” Dessa bestämmelser reagerade folket våldsamt emot. Förordningen fick till följd att man om natten begravde sina döda i kyrkogården utan ceremonier eller präst. Allmogens respekt för att få vila i vigd jord var stor. Kyrkoherden gör ett flertal anteckningar om sådana nattliga begravningar som i efterhand kommit till hans kännedom. Troligen såg dock prästerskapet i stort sett mellan fingrarna på sådana händelser. Det har inte framkommit något som tyder på att någon särskild pestkyrkogård inrättades i församlingen.

Hur många dog i pesten?

Församlingens dödbok dokumenterar 430 personer, varav ett fåtal utsocknes. I Bror Olsson ”Kalmar stifts herdaminne” och i en artikel av Fabian Baerendtz ”Pesten i Kalmartrakten 1710 – 1711”, förekommer en uppgift om att upp till 700 personer skulle ha dött i pesten inom Förlösa socken. I den gamla kyrkan fanns på korets mur en inskrift. Siv Blomqvist-Linér uppger i sin skrift med beskrivning över Förlösa kyrka att inskriften hade följande innehåll: ”År 1710 och 1711 sände Gud i sin Rättfärdighet Pestilentien i denna Landsz Orten, då i denna Församling deraf blewo döde någodt öfwer 700 menniskjor. The Rättferdige själar äro i Gudz hand och intet Dödsqual kommer wid them. Wish. Bok 8 Cap 1.”. I ”Förlösa socken. En hembygdsbok” redovisar Blomqvist-Linér i kapitlet Kyrka och församlingliv med hänvisning till kyrkoherdens Greselius anteckningar, en exakt dödssiffra på 761 personer. Denna siffra ifrågasätter jag. Antalet 761 torde bygga på ett missförstånd eller en felläsning och kan härstamma från Greselius’ anteckning i dödboken på sidan 786 ”Här varda räknade döda av pestfebern och begravne allt ifrån överst av *fol 761*”. (Kurs. av mig). På sidan 761 finns antecknat den förste som avled i pesten inom socknen, bonden Jon Boosson i Melby. I Förlösa sockens dödbok 1710 – 1711 finner jag vid noggrann genomgång 430 personer antecknade som döda av pesten.

En orsak till att siffran mer än 700 personer kan ha uppkommit är det sätt på vilket kyrkoherden Greselius löpande numrerat anteckningarna i kyrkoboken om avlidna i pesten. Den i pesten först avlidne, kyrkvärden Jon Boosson i Melby, har ordningsnumret 45 sedan 1710 års början. Den sist avlidne har numret 330. Vid 1710 års slut gör Greselius en anteckning om att 276 nu avlidit i pesten. Den som först antecknats som begravd under 1711 ges en fortsatt numrering med nr 280, alltså en fortsatt beräkning av antalet pestdöda. Så följer löpande numrering fram till och med nr 409, varefter sker ett hopp till nr 500. Den sista som

anges som pestdöd har löpnumret 508. Möjligen kan den som angett antalet pestdöda till mer än 700 ha beräknat detta med ledning av 1710 års uppgift om antalet pestdöda detta år, 276, med tillägg av 1711 års slutsiffra, 508. Tillsammans ger de en summa överstigande 700

En anteckning finns i dödboken om att t o m november 1710 har 129 personer dött i pesten. Den 11 december 1710 anges pestoffrens antal till 224. Enligt dödboken dör 430 personer i Förlösa socken i pesten, därav 276 under år 1710.

Det finns flera orsaker till att anteckningarna om de döda i kyrkoboken har osäkerhetsfaktorer. En av dem är att Greselius själv drabbades av pesten och måste tillfälligt frånträda sitt ämbete. Under hans sjukdom förrättades begravningarna av präster som ersatte honom. Han säger sig därför inte alltid veta när en viss begravning skedde, men han har i efterhand sökt anteckna alla som han vet har avlidit

Befolkningssiffror.

Befolkningssiffror från den aktuella tiden saknas i stor utsträckning. Genom 1686 års kyrkolag ålades prästerna med tillämpning från 1688 att föra viss kyrkobokföring. Det dröjde dock i regel in på 1700-talet innan den kom i praktisk tillämpning. Kyrkoherden Greselius var den förste som lade upp ordentliga ministerialböcker för Förlösa socken. Från 1749 var prästerna skyldiga att rapportera bl a befolkningssiffror till det då inrättade Tabellverket, en föregångare till Statistiska Centralbyrån. Den ledande inom Tabellverket var Pehr Elvius. Han fastställde bl a en relation mellan antalet födda och befolkningens storlek som vid praktisk tillämpning gav ett rättvisande statistiskt resultat. Han konstaterade man kunde få fram befolkningens storlek genom att multiplicera antalet födda med faktorn 29,96, d v s på varje nyfödd gick 29,96 personer av befolkningen.

En jämförelse av befolkningssiffrorna i Förlösa under åren 1749 – 1769, som är tillgängliga genom Tabellverket, och antalet födda under dessa år, visar på en relation för Förlösa sockens del på 29,97. Med denna relation som grund kan en beräkning göras av befolkningens storlek dels under åren 1686-1695 och dels 1709 – 1748. Under perioden 1686-1695 är antalet födda i medeltal 19 per år och under perioderna 1709 – 18, 1719 – 28, 1729 – 38 och 1739 – 48 uppgår antalet födda till i genomsnitt 28, 31, 27 och 26 per år. Snittet för de senare perioderna blir 28 födda barn per år. Med tillämpning av koefficienten ovan med 29,97 invånare per fött barn kan befolkningen under dessa år på detta sätt beräknas ha uppgått till omkring 600 personer vid 1600-talets slut och ca 800 under första halvan av 1700-talet. Med denna beräkning som grund förefaller uppgiften om 700 pestdöda personer överdriven, då i så fall större delen av socknens befolkning skulle ha utplånats. Som alltid får dock reservationer göras för underlagets tillförlitlighet.

Som ett ytterligare stöd för beräkning av befolkningens storlek och för mina påståenden, kan nämnas att antalet döda i socknen, vilka var födda vid pestens utbrott, men överlevde denna uppgår, enligt dödboken, till 508. Då har visserligen inte storleken av in- och utflyttning kunnat beaktas, utan dessa har antagits ha tagit ut varandra. Antages de pestdöda ha uppgått till dödbokens siffror 430 personer, uppgick, med tillägg av de överlevande 508, socknens folkmängd då pesten utbröt till omkring 900 personer med detta beräkningssätt.

Antalet brukningsenheter/bönder var ca 100. (Bilaga A) Med anknytning till den tidigare beräknade siffran för socknens folkmängd före pestutbrottet – ca 800 personer – skulle denna siffra ställd i relation till antalet brukningsenheter innebära att i genomsnitt skulle på varje brukningsenhet falla 8 personer. Då att märka att häri ingår i genomsnittsberäkningen,

förutom bondens familj, även inhysesfolk, torpare, båtsmän och hantverkare. Sammanfattningsvis talar vad som ovan anförts för att dödsiffran bör ha legat kring 400 personer i stället för 700.

Hur drabbade pesten gårdsbrukarna? Tabellen byfördelning (*Bilaga B*) visar att 42 personer med yrkestiteln Bonde avled i pesten. Detta betyder att nästan hälften av gårdsbrukarna dog. Intressanta frågor att utreda skulle vara hur jordbrukarsamhället ekonomiskt och juridiskt klarade av denna anstormning av ägarskiften.

Pestdrabbade åldersgrupper.

Vilka åldersgrupper var mest drabbade? Framför allt var det barn och ungdomar som kom att avlida i pesten. Däremot dog inte de äldre åldersgrupperna i samma utsträckning. Prästen har inte i alla fall i dödboken angivit den avlidnes ålder. Totalt finns åldersuppgifter på 287 av de 430 redovisade som i pesten döda. Följande tabell visar åldersfördelningen på dem där åldersuppgifter föreligger.

Döda, fördelade på åldersgrupper

Ålders- grupp	Antal döda
00 -10	68
11 - 20	75
21 - 30	43
31 - 40	26
41 - 50	25
51 - 60	23
61 - 70	18
71 -	9
Åldersuppgift saknas	143
	430

Inom vilka befolkningsgrupper härjade pesten som värst? Det kan konstateras att dödsfall inom de högre samhällsskikten var sällsynta. Uppgifter om pestdöda bland ägarfamiljerna till egendomarna Källtorp och Årtebäck saknas helt. Undantaget kan anses vara lagläsaren och förvaltaren till Stävlö, Jacob Forsell som mister sin hustru i farsoten. Avlidna hantverkare är mycket få. De som dör är personer ur jordbrukarbefolkningen och de obesuttna. Det får väl hållas för troligt att nivån på den allmänna hygien har haft en avgörande betydelse i sammanhanget.

Som exempel på hur hårt pesten kunde gå fram kan nämnas några exempel från byarna. Per Håkansson i Kvilla mister alla sina 8 barn. I Kyrkbyn fanns Per Anderssons familj bestående av man, hustru och fem barn, ett barn överlevde. I Mossebo dog Anders Larsson, hans hustru och sex barn.

Gravskicket.

Vid denna tid var gravskicket helt annat än vad som i dag är brukligt. Varje gård hade sin egen gravplats. Denna följde gården även om gården bytte ägare. Prästen noterar ofta i dödboken att den döde ”lades i gårdens gravställe”. Denna form av gravrätt är numera helt borta. För de husfattiga och inhysesfolk gällde, att de lades i gravar längs södra kyrkogårdsmuren. Jordlösa kunde också läggas vid västra muren. Som kontrast till detta kan noteras att två söner till kyrkoherden som var tidigare döda, fick sina gravställen nedom altaret inne i kyrkan. Små barn lades eljest, om tillfälle därtill fanns, i samma grav som en vid samma tid avlidit kvinna. Något fall där barn delat grav med en man har inte kunnat återfinnas. Dödfödda barn och barn som avlidit innan de hunnit döpas lades i kyrkogård utan några som helst ceremonier. Nöddop på barn som föddes svaga förekom därför ganska ofta. Det förrättades av någon kvinna i byn. Överlevde barnet, konfirmerades dopet nästföljande söndag av prästen. Detta var gravskicket i normala tider. Under pestepidemin, då upp till 15 – 20 döda kunde stå ovan jord i väntan på begravning blev rutinerna annorlunda. Den 6 november 1710 begravdes t ex 25 personer. I varje grav nedsattes 4 – 5 kistor eller lik. Det var ett förfärligt skri och gråtande både på kyrkogården och sedan inne i kyrkan, säger kyrkoherden i en anteckning. Det blev vanligt att två eller tre anhöriga lades i samma grav. Mot slutet av epidemin förekom att döda lades i grav utan kista. Som förut nämnts lagstiftades om att de som dött i pesten skulle nedgrävas i närmaste backe. Detta fick till följd att anhöriga begravde sina döda på kyrkogården om natten utan medverkan av präst, detta för att vara försäkrade om att de döda fick vila i vigd jord. .

Kyrkoherden Olaus Greselius och kyrkan.

Något bör berättas kring Olaus Greselius som i pesttiden var kyrkoherde i Förlösa. och hans gärning. Han var, enligt egen uppgift, en av två präster i Kalmartrakten och på Öland som drabbades av pesten, men tillfrisknade och kunde fortsätta sin prästgärning. De anteckningar i skilda ämnen han lämnade efter sig har till stor del legat till grund för att denna sammanställning har kunnat komma till stånd. Greselius var född i Gräsgårds församling på Öland 1666 där hans far var kyrkoherde. Sin prästerliga karriär började han som nådårspredikant i Gräsgård sedan fadern avlidit. Sedan nådåret gått till ända 1692 fick han en kaplan/komministertjänst i Söderåkra. Till kyrkoherde i Förlösa utnämndes han 1707 och var då 41 år gammal. Förlösaborna protesterade inför Consistorium/Domkapitlet mot utnämningen och menade att Greselius var för gammal för att rätt kunna sköta sitt ämbete. Detta fick till följd att han fick skaffa sig en kunglig bekräftelse på sin utnämning. Denna är undertecknad av Karl XII i Altranstادت den 23 april 1707. Man kan emellertid ana att Greselius i sitt innersta inte var nöjd med det gäll som han blivit tilldelad. I Consistoriets protokoll har han i samband med utnämningen fått in en protokollsanteckning om att han vid första uppkommande tillfälle skall utnämnas i en annan församling eftersom församlingen ”uppvisade ett sådant oförstånd”. 1714 är det därför dags att bryta upp från Förlösa och han utnämns till kyrkoherde i Söderåkra församling. Där blir han kvar till sin död 1716.

Även om Greselius blev utnämnd i april 1707 kunde han inte formellt tillträda prästgården förrän i maj 1708 då nådeåret för den tidigare prästens änka gått ut. Fram till dess verkade han dock som kyrkoherde här. I maj 1707 reste han till Förlösa för att bese sitt pastorat och predikade då för första gången. Vid samma tillfälle tog han också över prästgården med dess jord och byggnader. Jorden behövde plöjas upp och han bad bönderna i socknen om hjälp med detta. En bonde från Kvilla sade direkt nej och därefter de flesta andra bönderna. Detta fick till följd att Greselius måste för det första året låta tre bönder i Kyrkbyn bruka prästgårdsjorden ”till halvnd”, d v s de brukade den mot del i skörden.

Greselius börjar snart verka även på det icke andliga planet. Det första han tar itu med - och fråga är om det inte kan betraktas som karakteristiskt för Greselius: Han skaffar en straffstock av ek, som placerades i vapenhuset. ”Det förnams att en del i socknen vara olydig”.

Vid den första sockenstämman under hans ämbets tid poängterar han för församlingen att det inte lönar sig att ställa till oroligheter vid stämman. Sådant kommer att bestraffas. Vidare vill han anställa en person som skall sköta ringningen i kyrkans klockor. Denne skall betalas med två öre silvermynt av varje hushåll. Nu menar någon att dessa medel borde man taga av den sk ”Klockareskäppan” som i andra socknar används till ersättning åt klockare och ringare, men här tillfaller kyrkoherden. Greselius hänvisar till anteckningar i den gamla kyrkboken att man tidigare bestämt att eftersom gället är litet skall Klockareskäppan tillfalla kyrkoherden och därvid blir det.

Nu inleder Greselius också en om- och nybyggnad på prästgården. Den nya byggnaden bestod av 2 stora stugor med 2 kammare vid vardera ändan. Detta byggande bekostades av sockenborna genom tillskott av penningar, arbete och material. Sockenborna åläggs att leverera bl a byggnadstimmer och näver till taktäckning. Vidare byggs en tiondelada, ett brygghus och vishuset repareras. Som ett kuriosum kan nämnas att till brygghuset används fönster som tidigare suttit ovan altaret i kyrkan.

Av varje matlag uttaxeras under åren 1709 – 1712, 3 daler silvermynt, vilket kan motsvara ca 475 kronor i dagens penningvärde. Självt står Greselius till viss del för inledda hantverkarens löner och kost. Dessutom, skriver Greselius, lät han på egen bekostnad utanför sin bokkammare bygga ett litet privat hus, ”att brukas i ont väder” Det skulle visa sig att såväl Källtorps säteri som kaptenen Fitinghof i Årtebäck inte i rätt tid betalade de överenskomna uttaxeringarna och inte heller ställde upp med de dagsverken som i övrigt uttogs av socknens invånare. Därför beslutades på en senare sockenstämma år 1713, att ge en av sexmännen i uppgift att kräva in betalning. Om detta inte hade avsedd verkan skulle man ”söka överheten”. 1711 hade dock Brita Schyttenhjelm på Källtorp donerat till kyrkan ett par tennljusstakar avsedda att placeras på altaret. Året därefter kommer Anna Dorotea Lagerstierna i Årtebäck med sin donation. En mässhake ”över allt påsydd med äkta guld- och silversnoddar”. Kanske menade de att de därmed hade uppfyllt vad som kunde begäras av dem ifråga om bidrag till sockenkyrkan. Enligt uppgift av Blomqvist-Linér i Boken om Förlösa var mässhaken av röd sammet och förvaras i Kalmar läns museum.

Bland det första som Greselius också tar itu med, är att omfördela underhållet av muren runt kyrka och kyrkogård. Varje hemman har sin del av kyrkogårdsmuren att underhålla. Någon omfördelning av underhållet har inte skett sedan Kristvalla bröts ur Förlösa och bildade egen socken år 1657. Nu bestäms på sockenstämma vilken del och hur många alnar varje hemman har att underhålla. De delar som tidigare underhållits av Kristvallaborna lägger man ut på byarna att kollektivt sköta och underhålla..

Förutom att rusta sin prästgård, låter Greselius utföra omfattande reparationer på kyrkan. Kyrkan hade med ett modernt uttryck ”eftersatt underhåll”. Det hade gått så långt att församlingen vid häradstinget 1710 begärde häradsattest på kyrkans dåliga skick. Två murmästare vittnade om att de befarar att ”Denna kyrka omkull faller”.

Greselius börjar med att lägga in nytt golv i kyrkan, det gamla var alldeles uppruttet. Vidare låter han lägga nytt golv i sakristian. Detta hade tidigare bestått av kullersten. Dessa stenar fick emellertid inte förfaras, de lades framför förstugudörren i prästgården. Fönstren i kyrkan

görs med stort besvär större. I muren satt stora stenar som först måste avlägsnas. 1710 om sommaren tillverkas nya bänkar i hela kyrkan såväl nere i kyrkorummet som till de två läktarna. De gamla bänkarna beskrivs som endast säten att sitta på. Avsikten hade varit att nya bänkar skulle satts in redan tidigare, men pesten kom emellan. Vid Consistorets visitation i församlingen år 1712 påpekas att någon bänkdelening ännu inte skett. Varje hemman skall ha sin bestämda plats i kyrkan. Delningen kommer till stånd 1713 då varje hemman m fl tilldelas sin plats. Bänkdeleningen kan ha sett ut som framgår av (Bilaga C) Fördelningen av platserna mellan gemene man nere i kyrkan och på läktarna synes ha skett genom lottdragning. Läktarna var troligen placerade dels i väster och dels i norr. Det bestämdes att den norra läktaren skulle vara kvinnoläktare. För den skull uppfördes ett plank emellan läktarna. Allt snickeriarbete utfördes av dels Jonas Nilsson från Åby socken dels av Christian Biltz. Den senare var en "sachsisk" krigsfånge som 1702 förts hit från Polen. År 1706 – 1707 fick dessa krigsfångar möjlighet att återvända. Biltz föredrog att stanna i Sverige. Han var bosatt i Årtebäck, gifte sig här och bildade familj. Förutom dessa arbeten gjorde Biltz bl a en tvådelad altartavla som skulle bemålats och placeras på ömse sidor om korfönstret. Greselius beskriver vilka motiv som skall finnas men redovisar också svårigheten att finna någon målare som kan gestalta tavlan. År 1713 kommer en målaregesäll från Karlskrona vid namn Jacob Scröder. Hans huvuduppgift är att måla kyrkan invändigt, men han målar också en del av de motiv på altartavlan som Greselius haft i åtanke. Till snickeriarbetena hör också två pliktballar. En pall för den som bedrivit hordom och en för den som beslagits med stöld. Pallarna placeras i vapenhuset. De borde ha placerats inne i kyrkan säger Greselius, men där finns inte plats för dem.

Vad som också är viktigt, inte minst för oss efterkommande, är att Greselius skaffar en ny kyrkbok. Han lägger upp födelsebok, vigselbok och dödbok. Han ser till att det förs en kassabok. Vidare gör han anteckningar om vad som sker i församlingen på i huvudsak kyrkans område men också något om händelser i omvärlden. År 1686 hade kommit en ny kyrkolag som föreskrev att prästerna skulle föra ordentliga ministerialböcker förutom att särskild bok skulle föras om församlingsbornas deltagande i församlingslivet med husförhör och annat. Detta blir verklighet i Förlösa först i samband med Greselii tillträde. För tidigare år är anteckningarna synnerligen sporadiska.

1710 anskaffade man också en ny kyrkokista. 1708 hade den gamla kyrkokistan blivit uppborrad av tjuvar. I kistan förvarades kyrkans kassa samt också pengar och silverföremål som deponerats av barnen till Greselii företrädare Richard Glaciander. Stölden kan liknas vid en modern ruffikupp. Tjuvarna lyckades ta sig in i kyrkan genom den södra kyrkodörren, men gick bet på att komma in i den låsta sakristian där kistan förvarades. Nu går man i stället ut ur kyrkan, bryter loss fönstret till sakristian, bryter upp muren kring fönstret och kryper in denna väg. Kistan var emellertid låst med ordentliga lås, varför man borrar upp flera hål i kistan. På detta sätt kunde man komma åt de deponerade kontanta medlen och en silverkedja. Kontanterna uppgick till 67 daler silvermynt, vilket i dagens penningvärde motsvarar ca 11 300 kronor. Kyrkokassan, som undgick tjuvarna, var på 400 daler eller 67 800 kronor. Tjuvarna blev troligen aldrig gripna. Greselius och hans kyrkokassör Jacob Forsell skaffade sig sedermera ett kvitto från Glacianders arvingar där de båda friskrev sig från ansvar för den bortstulna egendomen.

Vid samma tid förfärdigades av en ekstock en fattigbössa, som placerades vid Gösbäcksporten där flera vägar stötte samman. Till bössan fanns två nycklar varav pastor behöll den ena och åldermannen den andra. Två gånger per år skulle bössan tömmas och innehållet fördelas bland socknens fattiga.

Likaså tillverkades nu två plikt-pallar som placerades i vapenhuset. De borde ha stått inne i kyrkan säger Greselius, men där fanns inte plats. Den ena pallan var avsedd för den som bedrivit hordom och den andra för den som ertappats som tjuv. På pallarna fanns inskriptioner av lämpligt innehåll.

Hur levde privatpersonen Olaus Greselius? Han hade 1697 gift sig med Ingeborg Swebilja, en prästdotter från Vissefjärda. De fick tillsammans åtta barn varav fyra nådde vuxen ålder. Tre av barnen, alla söner, avlider i Förlösa. Sonen Erasmus dör 1710, 10 år gammal. Pesten grasserar som mest, han avlider inte i denna sjukdom, utan i reumatism. Hans båda bröder är döda före pestutbrottet. Alla tre barnen begravs inne i kyrkan. Den först avlidne under kyrkoherdebänken i koret, de två andra under valvet mellan koret och kyrkorummets. Hur upplevde kyrkoherdefamiljen att varje söndag sitta på sitt barns grav? Detta gravskick stod i bjärt kontrast till alla dem som begravdes i kyrkogården, i vissa fall utan vare sig kista eller ritualer. Dagen före julafton år 1710 insjuknar Greselius i vad som visar sig vara pesten. Ända sedan pestutbrottet i september hade han besökt de flesta insjuknade i deras hem för att ge dem nattvard. Det kan därför inte anses förvånande att han så småningom själv insjuknar. Han blir sängliggande till in i februari månad, då han åter kan predika och förrätta jordfästningar. Hela prästfamiljen jämte tjänstefolket hade blivit sjuka. Några av tjänstefolket avled, men familjen blev åter frisk. Greselius var jämte pastorn Nils Wentling i Vickleby de enda av de präster i trakten som insjuknade, som också tillfrisknade.

Om bönderna i socknen.

Förlösa var vid denna tid en utpräglad jordbrukarsocken. I Jordeboken antecknades de som för respektive år var ägare till eller hade besittningsrätt till skilda hemman och därmed också var skyldiga att betala skatt för sitt jordinnehav.

De 16 byarna av varierande storlek omfattade enligt jordeboken totalt 50 hemman om 44 5/8 mantal. Häri dock inte inräknat Källtorp, som var säteri och därigenom var befriat från kronoskatter och lämnades utanför Jordeboken. Mantalet var ett mått på fastighetens skatteförmåga, men var ett synnerligen grovt sätt att fastställa denna. Av dessa 44 mantal ägdes 20 mantal av självägande skattebönder medan återstående 24 mantal ägdes av Kronan under olika ägandeformer, Kronohemman, Beneficiehemman och Arv och Eget. Följande ägarkategorier redovisades inom Förlösa socken:

Skattehemman: Ägare var den enskilde bonden. Skatt betalades till Kronan.

Kronohemman: Ägare var Kronan. Bonden på ett sådant hemman var arrendebonde och betalade avrad/arrende till Kronan.

Arv och eget: Dessa hemman var ett minne från Gustav Vasas reformation, då Kyrkan miste en stor del av sina jordegendomar. Arv- och eget-hemmanen lade Gustav Vasa direkt under sin egen förvaltning. Så småningom kom dessa hemman att övergå till att vara kronohemman.

Beneficiehemman: Vid tidigare reduktioner hade dessa hemman dragits in från Frälset till Kronan. Skatten från dessa hemman var nu anslagen till underhåll av gamla officerare som inte kunde få någon försörjning från Vadstena Krigsmanshushus. (Bilaga A)

Femton av hemmanen hade en ensam brukare medan återstående 35 hemman hade två och upp till fyra brukare på varje hemman. Totala antalet brukare i socknen uppgick till 101 såväl skattebönder som skilda slag av arrendebönder.

En jämförelse av dödbokens anteckningar om avlidna mot jordebokens uppgifter om ägare/brukare av hemmanen i socknen visar att av ovan nämnda 101 brukare avled 39 i

pestsjukdom under det något mer än ett halvår som pandemin varade. Hur kunde alla de ägarskiften som nu uppstod klaras av juridiskt och ekonomiskt?

I Kyrkbyn verkar bonden Per Andersson. I november 1710 avlider han i pest 43 år gammal. Därefter dör hustrun Maria och barnen Anders, Per, Karin och Måns. Anders som är 14 år har tillbringat 4 år vid Calmar skola och har tagit namnet Forlosenius. Ytterligare en broder, Påvel, går i Calmar skola och var den äldste i syskonskaran. Han undgår pesten, men måste nu, sedan alla övriga i familjen är döda, sluta sin skolgång och överta hemmanet i Kyrkbyn. På sommaren 1711 gifter sig Påvel med Kerstin Gummesdotter. Vi får aldrig veta vad Påvel tänkte om att tvingas sluta sina studier och i stället bli jordbrukare!

Om socknens båtsmän.

Karl XII:s ständiga krig och det förhållandet att den svenska flottan från 1679 till stor del förlades till Karlskrona – som hade grundats 1680 - påverkade också båtsmännen inom Förlösa socken

År 1687 hade det äldre båtsmanshållet under Karl XI:s regering ersatts av det yngre båtsmanshållet. Det innebar att en stor del av Norrlands båtsmän liksom båtsmännen i Finland tvångsförflyttades tillsammans med sina familjer till Blekinge och till Södra Möre. Förlösa socken tillhörde Smålands båtsmanskompani och tog inte emot några norrlänningar eller finländare för stadigvarande bosättning. Däremot torde ett antal båtsmän från andra trakter blivit inhysta i socknen under vintrarna då flottan lades upp i Karlskrona på grund av isförhållandena. Besättningarna placerades under denna tid i grannlandskapen Södra Möres båtsmän var indelta och hade rusthåll på samma sätt som de indelta soldaterna medan Smålands båtsmanskompani var roterat, vilket innebar att ersättningen till båtsmannen var utlagd på ständigt nya rotar inom socknen.

Under Stora Nordiska kriget 1700 -1721 visade det sig att indelningsverket var otillräckligt och Karl XII bestämde enväldigt att flera rotar skulle gå samman och sätta upp en fördubblingsbåtsman. Det innebär för Förlösa del, att förutom de invanda båtsmansnamnen som i många fall fanns kvar inom socknen ända fram till dess att indelningsverket avvecklades i början på förra seklet, hittar man båtsmän som nog endast tillfälligtvis vistades här eller hade sin försörjning från socknen. Vilka båtsmansnamn som förekom vid denna tid framgår av följande uppställning:

Förekommande båtsmansnamn.

Stare	Borshorva	Frisk	Uggherum
Djurbäck	Borshorva	Fingerhult	Vedby
Örn	Borshorva	Gladmild	Vedby
Hagelström	Kyrkbyn	Fogel	Vedby
Abborre	Gösbäck	Sabel	Vedby
Kåre	Gösbäck	Svan	Vedby
Stille	Gösbäck	Åman	Vedby
Springare	Gösbäcksbro	Stadig	Årtebäck
Flink	Kvilla	Ekman	Årtebäck
Mellberg	Melby	Tranman	Ödingstorp
Åberg	Åvadet	Öding	Ödingstorp
Frimodig	Mossebo		

Som jämförelse kan nämnas att i mitten av 1800-talet satte Förlösa socken upp 10 båtsmän som fördelades så att Gösbäck satte upp 3 och de övriga byarna Borshorva, Kyrkbyn, Kvilla, Melby, Uggherum, Vedby och Ödingstorp 1 båtsman vardera.

Under den orostid som nu rådde, var båtsmännen oftast ute på kommendering. Särskilt kan noteras att flera, enligt prästens anteckningar, var kommenderade till Nye skans eller nyligen hemkomna därifrån. Anteckningarna torde ha inneburit att de deltagit i Karl XII:s ryska krig. Nye skans, eller som den oftast kallades, Nyen, var en befästning som växte till en stad som fick sina privilegier första gången 1638. Den låg i Ingermanland, vid Nevas utlopp och var en föregångare till dagens Sankt Petersburg. År 1703 erövrades den av ryssarna. Sankt Petersburg grundades i dess omedelbara närhet år 1703. Befälhavare för de styrkor som förgäves försvarade Nyen var generalmajoren och landshövdingen över Nylands län i Finland, Abraham Cronhjort. Denne härstammade från Öland. Hans farfar var kyrkoherden i Runsten Laurentius Andrae. Cronhjort avled i november 1703 och ligger begravnen i det Skyttenhielska gravkoret i Kläckeberga kyrka. Cronhjorts hustru Brigitta /Britta/ Skyttenhielm, som var dotter till biskopen i Kalmar Henning Schütte, hade säteriet Källtorp här i socknen som änkesäte. Hon avled 1724. Eftersom Henning Schütte saknade söner, utslocknade ätten på manssidan under 1730-talet..

Där hemma i Förlösa sökte man nog leva ett normalt liv trots krigstider och förhärjande pest. Under åren 1710 -11 föddes åtta barn till båtsmän. Av dessa överlevde inte tre av dem det första levnadsåret En båtsmanshustru bär i något fall båtsmannens barn till dopet, men betydligt oftare är det en bondehustru som är barnets gudmor och bär det. Som dopvittnen uppträder i regel en eller flera bönder från roten och vidare bondsöner och bonddöttrar.. Detta tyder på att om man blev antagen till båtsman innebar detta ett steg uppåt på samhällsstegen.

1710 -11 dog 7 båtsmän och 26 anhöriga till dem. Förutom något fall av koppor, dog de alla i pesten. Bland båtsmännen var Frisk i Uggherum, Mösshahn i Vedby, Öding i Ödingstorp alla nyligen 1711 hemkomna från kommenderingar till Nyen eller ryska kriget. Olof Frimodig i Mossebo är borta på kommendering då han mister sin mor, sin hustru och tre barn i farsoten. Hustrun och en son begravs om natten utan medverkan av präst. Prästen noterar lakoniskt ”Därefter var torpet öde”. Anders Svan i Vedby förlorar sin hustru medan han är kommenderad till Nyen. Bland de döda återfinns också båtsmannen Dombäck i Borshorva, som var en av de båtsmän som tillfälligt förflyttades söderut från Norrland. Det förekom också att båtsmän från andra trakter, då flottan gick i vinterkvarter i Karlskrona, över vintern inhystes i omgivningarna, varav Förlösa socken fick ta sin del.

Giftermålen var få – båtsmännen var bortkommenderade från hemorten. Efter pestperiodens slut ökar giftermålen, då de som förlorat sin make/maka söker sig nya partners. År 1713 gifter sig Per Tranman och Jon Ödman, den senare en norrlandsbåtsman, vid ett dubbelbröllop med resp Per Ödings och Sven Mösshahns efterlämnade änkor. Samma vår gifter sig båtsmannen Anders Bröms från Ångermanland med båtsmansänkan Kerstin från Vedby. Hur många ångermanlänningar har sina anfäder i Förlösa?

Om liv och leverne.

Den förste i socknen som avlider i pesten är bonden Jon Boosson i Melby. Han är då 34 år gammal. Han begravs den 25 september 1710. Hur hade pestsmittan drabbat honom? Hade han besökt Kalmar som ju då var pestsmittad ort? Hans hustru Ingeborg avlider två veckor senare. Hon är 26 år. Några barn hade de inte. Vid sockenstämman i maj hade Jon utsetts till kyrkvärd, vilket visar på att han trots sina relativt unga år åtnjöt ett förtroende i socknen.

Dessutom var han läskunnig vilket vid denna tid nog var en merit i skilda sammanhang. Läskunnighet var en så ovanlig färdighet att kyrkoherden gjorde särskilda anteckningar om detta i de korta nekrologer han skrev om avlidna i församlingen. Dessa anteckningar kan ge stöd för en uppfattning att kanske 10 procent av invånarna i socknen var läskunniga och då särskilt de yngre. Socknen hade tidvis saknat klockare, vars uppgift det var att öka läskunnigheten.

Melby var bland de byar som drabbades hårdast av pesten. Bonden Olof Anderssons hustru Kerstin är bland de döda, 41 år gammal. Hon avlider i oktober 1710. Kerstin var dotter till den tidigare kyrkoherden i Förlösa, Olaus Juncaeus som hade verkat här fram till 1696. Sin börd likmätigt blir hon begravd i kyrkans vapenhus. Förutom sin hustru mister Olof Andersson en son. I november 1711 går Olof in i nytt gifte och påföljande sommar föds ett barn som dock dör endast några dagar efter födseln.

Tidigare har nämnts att kyrkoherden Greselius fick vänta ut nådeåret för företrädarens änka innan han kunde tillträda prästgården. Prästänkan Elisabet Hansdotter Lind bosätter sig sedan i Balltorp. Nu händer det att hon föder ett barn i sitt änkestånd. Barnet döps till Samuel. Barnet bärs till dopet av kyrkoherdens hustru Ingeborg Swebilia. Allt detta till trots blir hon av länsmannen instämmd för häradstinget i Rockneby. Detta hade sin orsak i att det hade uppstått tveksamhet om hennes rätt att efter det "oäkta" barnets födelse bli kyrktagen. Consistorium i Kalmar, d v s nuvarande domkapitlet hade i skrivelse till Hovrätten begärt utredning om hennes rätt till kyrktagning. Inför rätten berättar hon att fadern till barnet är sjömannen Samuel Samuelsson och att han nu befinner sig i Lybeck. Hon säger också att de är trolovade. Häradsrätten skiljer sig från målet genom att säga att man nu endast har hennes egen berättelse att lita till och att vittnen bör instämmas. Och barnet Samuel? Han avlider 4 månader gammal.

Moralbegreppen var vid denna tid oerhört mycket strängare. Torparen Nils Håkansson i Ramneryd blev ålagd att böta 2 daler silvermynt till kyrkan, vilket motsvarar ca 370 kronor i dagens penningvärde, för "otidigt sängelag", vilket innebar att hans och hustruns barn fötts "för tidigt" i förhållande till deras bröllop. Nils har emellertid svårt att komma ut med pengarna. Nu beslutar sockenstämman att beloppet skall indrivas av världslig myndighet.

Vigsel skedde i regel i brudens hemförsamling. Därför gjordes inte någon anteckning i brudgummens socken. Men, Greselius, som den moralbevakare han var, antecknar om Daniel Jonsson från Västra gården i Uggerum, som gifter sig i Ljungby socken med änkan Elin, att han gör noteringen för att i framtiden se om de "försett sig med otidigt sängelag".

I Årtebäck ständar också ett bröllop. Kaptenen Fitinghoff gifter bort sin dotter Maria med kaptenen Peter Alegrund. Inför bröllopet förbinder sig brudgummen att som morgongåva till bruden lämna Ettusen riksdaler. Kvinnans rätt till morgongåva var lagfäst och innebar vid denna tid för frälsepersoner att i det fall kvinnan överlevde mannen, hon under sin livstid hade rätt att åtnjuta avkastningen av morgongåvan. För ofrälse betalades morgongåvan vid mannens död ut som en form av försörjning för den efterlevande änkan.

Sammanfattning.

I slutet av september 1710 bryter pesten ut i socknen, först av alla i Melby by. Därefter härjar den runt socknen för att slutligen upphöra i oktober 1711. Då hade enligt vissa källor mer än 700 personer avlidit. Enligt de ganska utförliga och noggranna anteckningar som kyrkoherden Olaus Greselius utförde har det dock inte gått att belägga något mer än 400 personer.

Omedelbart före och under peståren rådde krigstillstånd i Sverige genom bla landets deltagande i ryska kriget. Vidare var klimatet strängt under dessa år, skördarna hade slagit fel och näst intill hungersnöd rådde. Socknen fick ta emot ett stort antal tiggare, framför allt från Östergötland. Alla dessa faktorer kan ha bidragit till farsotens spridning.

Kyrkoherden Greselius som efter tveksamhet såväl från sin egen som från sockenbornas sida tillträtt sin befattning 1708 startade ett omfattande arbete med att upprusta såväl kyrka som prästgård, vilka vid hans tillträde har varit starkt förfallna. Själv drabbas han av pesten tillsammans med sin familj men alla överlever. Hans bortovaro från ämbetet har skapat en viss osäkerhet i de anteckningar han efterlämnat över händelser i socknen. Inom sin församling söker han upprätthålla en sträng tuktan av sockenbornas leverne såväl i fråga om äktenskaplig samlevnad som placering på pliktepallar och i straffstock.

De pestdöda begravs på socknens kyrkogård, det till trots att Stora rådet anbefallt att begravning inte skall ske i vigd jord. Massbegravningar sker med flera stoft i samma grav och även i samma kista. Gravskicket är sådant att så långt möjligt läggs den döde i gårdens gravställe. Obesuttna begravs längs södra kyrkogårdsmuren.

Socknens båtsmän är i regel under den tid som havet är isfritt kommenderade till tjänstgöring ombord i flottan som deltar i ryska kriget främst vid Nyeskans vid nuvarande Sankt Petersburg. Under vinterhalvåret kan de vara hemma, men inte bara socknens egna båtsmän utan också båtsmän från andra trakter, framför allt Ångermanland bor under vintrarna i socknen i avvaktan på att flottan på nytt kan löpa ut. Det förekommer att egna båtsmän strax efter hemkomsten dör i pesten, men också att de finner att hela eller större delen av deras familj under bortovaron dött i farsoten.

Bilaga A

Antal brukare och fördelning av mantal enligt 1710 års jordebok

	Hemman	Brukare	Mantal				Summa Mantal
			Skatte	Krono	Arv o eget	Benefici	
Balltorp	2	2		1			1
Borshorva	4	7	1	2		1	4
Borshorvamåla	1	1				1/8	1/8
Förlösa	2	2		1 1/8			1 1/8
Gösbäck	6	11	3	2		1	6
Kråksmåla	1	1				1	1
Kvilla	3	9	3				3
Kyrkbyn	5	9	1	2		1½	4½
Källtorp *)	1	1					
Melby	5	9	3/4	1	2	1	4 3/4
Mossebo	1	3				1	1
Ramneryd	1	2		½			½
Trangärde	3	5	1	1	½		2 ½
Ugglerum	4	8	2	2			4
Vedby	8	21	7	1			8
Voxboryd	1	1		1/8			1/8
Årtebäck	1	1		1			1
Ödingstorp	2	6	2				2
	51	99	20 3/4	14 3/4	2 ½	6 5/8	44 5/8

*) Uppgifter saknas för Källtorp eftersom detta var säteri och ej ingick i den ordinarie beskattningen.

Döda i pesten fördelade på byar

	Döda	Varav bönder
Balltorp	6	1
Borshorva	20	2
Förlösa sn, by ej angiven	10	0
Gösbäck	45	3
Hallen	6	0
Kråksmåla	2	0
Kvilla	51	6
Kyrkbyn	32	3
Källtorp	4	1
Melby	40	4
Mossebo	31	1
Ramneryd	5	1
Trangärde	10	1
Ugglorum	44	6
Vedby	93	9
Vedbymåla	3	1
Voxboryd	2	0
Årtebäck	6	0
Ödingstorp	18	4
Utsocknes	2	0
	430	42

Bänklängd
Menighetens placering byvis i Förlösa kyrka 1713

		Äldermän och kyrk- vårdar	Stude- rande	Kyrko- herden	Bilaga C				
Bänk nr	Sakristia		Manssida						
	Klock- are								
		Kvinnosida			Herren till Källtorp	Främmande resande	Fogden Stävlö	Geval- digern	Bänk nr
24	Källtorp	Frubänk	Kyrkoherde- familjen		13		5		4
25		3	2	1	11	8		6	5
26		11	8		13	8			6
27	14	12		7	3		1		7
28	13	5			18	2			8
29	13	6			14		12		9
30	14				4	3			10
31		18	2		6				11
32			13		18	12	7		12
33			8		14				13
34			3		15	14		9	14
35		15	14	17	16	10	5		15

Läktarna i norr och väster *)

16		7	4	3		2	1
17	15	14				10	9
18		17	16	13		10	5
19		18		14	12	7	2
20	11	8			6		

*) Det har inte gått att fullt ut utreda fördelningen av placeringarna till norra resp. västra läktaren

By nr		Antal hemman	By nr		Antal hemman	By nr		Antal hemman
1	Balltorp	3	7	Källtorp	2	13	Ugglerum	8
2	Borshorva	7	8	Melby	11	14	Vedby	18
3	Gösbäck	12	9	Mossebo	3	15	Vedbymåla	1
4	Kråksmåla	1	10	Ramneryd	2	16	Voxboryd	1
5	Kvilla	8	11	Stävlö	1	17	Ärtebäck	1
6	Kyrkbyn	9	12	Trangärde	5	18	Ödingstorp	4

Källor.

Otryckta källor

Förlösa socken Församlingsböcker

Dopbok

Vigselbok

Dödbok

Sockenstämmoprotokoll

Kyrkoräkenskaper

Kyrkoherden Olaus Greselius anteckningar

Norra Møre Härad

Jordeböcker

Tingsprotokoll

Bouppteckningar

Soldatregistret/Båtsmansregistret

Tryckta källor

Baerendtz, Fabian: Pesten i Kalmartrakten

Blomqvist-Linér, Siv: Förlösa kyrka

Förlösa Hembygdsförening: Förlösa socken, en hembygdsbok

Länsstyrelsen i Blekinge län: Pestbacken

Munthe, Arnold: Karl XII och den ryska sjömakten

Olsson, Bror: Kalmar stifts herdaminne

Persson, Bodil E B: Pesten i Jämshög

Persson, Bodil E B: Pestens gåta

Ring, Cecilia: Förlösa kyrkogård. Kulturhistorisk inventering